

Eerste resultaten gebiedsgerichte aanpak van slechte waterkwaliteit in Noord-Brabant

Vijf jaar geleden zijn in Noord-Brabant vijf gebiedsgerichte proefprojecten gestart om maatregelen, gericht op emissiereductie, in de praktijk te testen. Waterschap Brabantse Delta wil de opgedane ervaringen gebruiken bij het opstellen van de stroomgebiedsbeheerplannen voor de Kaderrichtlijn Water. Afgelopen juni bracht het waterschap een brochure uit over twee van deze gebiedsgerichte projecten. De brochure bevat concrete resultaten met aanbevelingen, zoals aandachtspunten voor goede inrichting van natte bufferstroken en mogelijkheden voor het anders omgaan met maaiselspecie. Met een individuele en integrale benadering blijkt nog veel te bereiken.

De gebiedsgerichte proefprojecten vormen een schoolvoorbeeld van publieke participatie, zoals de Kaderrichtlijn Water deze bedoelt. In de betreffende gebieden zijn de maatregelen bedacht en uitgewerkt door werkgroepen met mensen uit het gebied. Sommige ideeën van het waterschap werden van tafel geveegd, zoals het realiseren van natte bufferstroken als 'blauwe dienst'. Hier liep geen enkele boer warm voor.

Andere ideeën van het waterschap kregen een praktischere vorm, zoals het idee voor centrale was- en spoelplaatsen. Dergelijke plaatsen bleken moeilijk te realiseren; de animo om er gebruik van te maken, was vrij gering. Omdat men wel de lekverliezen van bestrijdingsmiddelen zoveel mogelijk wil beperken, is een alternatief idee uitgewerkt voor een lokale oplossing per bedrijf: het opvangen en eenvoudig zuiveren en/of verwerken van schoonmaakwater. Dit idee wordt verder uitgewerkt. Op verzoek van de boeren uit het gebied is een nieuw idee aangepakt: het anders omgaan met maaiselspecie. Deze wens leeft zo sterk in Noord-Brabant, dat er in verschillende proefprojecten mee is geëxperimenteerd.

De proefprojecten richten zich op het bereiken van emissiereductie in de landbouwgronden, omdat daar de grootste vrachten vandaan komen. Vanuit de landbouwsector is men daar lang niet altijd van overtuigd. Dat blijkt bijvoorbeeld uit de zienswijzen die op de verschillende waterbeheerplannen door bijvoorbeeld de Nederlandse Akkerbouw Vakbond en de Nederlandse Melkveehouders Vakbond zijn ingediend. In de gebiedsprojecten zijn daarom maatregelen uitgewerkt voor de verschillende vervuillingsbronnen.

Bij het proefproject in de Rietkreek bij Steenbergen blijkt dat deze integrale aanpak zorgde voor meer begrip voor elkaar. Daardoor zijn veel maatregelen uitgevoerd: een analyse voor de bepaling van de noodzaak van een aanpak van de overstorten van de gemeente, de realisering van IBA-III-systemen bij burgers in het buitengebied, mineralenbeheerspoorscan in de landbouw en de realisatie van een 'fuzzy filter' bij de kleine rioolwaterzuiveringsinstallatie bij Nieuw Vossemeer.

De plaatsing van een roosterreiniger bij de rwzi was een voorgenomen maatregel die ook is ingebracht, omdat deze niet volgt uit

de eisen vanuit de vergunningverlening. De kosteneffectiviteit van deze maatregel blijkt vergelijkbaar met die van het mineralenbeheer in de landbouw. In het gebied is daarmee duidelijker geworden dat ook het waterschap altijd op zoek is naar optimalisatie, evenals de boeren.

Normaal gezien zou het waterschap een dergelijke maatregel niet breed kenbaar maken. In het proefproject blijkt dat de informatie wel van belang is voor het draagvlak voor verdergaand mineralenbeheer in de landbouw. In het gebied van de Rietkreek werd ook de inrichting van de kreek tijdens het proefproject verbeterd. Hiervoor had het waterschap wel gronden nodig van de boeren. Door het goede contact en het onderlinge begrip in het gebied is ook de grondverwerving beter verlopen.

Anders omgaan met slootmaaisel

In het gebied de Chaamse beken is een enquête uitgevoerd naar methoden om anders met het maaiselspecie om te gaan. Nu moeten percee-eigenaren slootmaaisel binnen vier weken verplicht opruimen. Uit

onderzoek blijkt dat het gaat rotten als het langer dan twee weken blijft liggen. Stikstof en fosfaat spoelen dan weer terug naar het oppervlaktewater. Door anders om te gaan met slootmaaisel is per kilometer watergang een grotere winst te behalen op nutriëntreductie (vijf tot 25 kilo stikstof per kilometer watergang) dan met bijvoorbeeld actief randenbeheer (twee tot tien kilo stikstof per kilometer strook van vier meter breed).

In het kader van de proef zijn diverse opties bekeken op milieueffecten en meerkosten:

- Maaisel verder het terrein op brengen. Nu komt het slootmaaisel binnen een meter van de sloot op het terrein te liggen. Als dat minimaal vijf meter wordt, wint men veel op het gebied van terugspoeling;
- Maaisel vermalen en verspreiden over het aanliggende terrein. Ook hier zal het maaisel verder dan vijf meter uit de kant verspreid moeten worden om de terugspoeling te verminderen;
- Maaisel direct afvoeren.

Door middel van een enquête zijn deze keuzes voorgelegd aan grondeigenaren

Maaien.

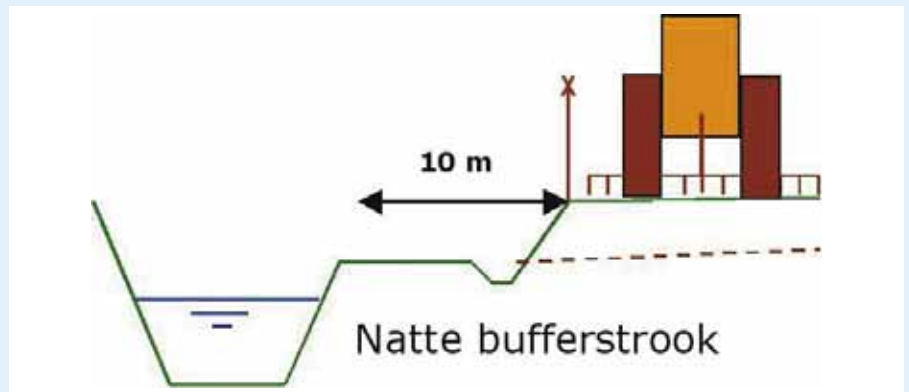
in het gebied van het waterschap. Daaruit blijkt dat een breed draagvlak bestaat bij de grondeigenaren voor het vermalen en verspreiden van het maaisel én voor het direct afvoeren ervan. Vanuit milieuoogpunt is het wenselijk dat het slootmaaisel verder op de kant terecht komt. Momenteel lijken er mogelijkheden te bestaan om het slootmaaisel als organische stof te gebruiken in de land- en tuinbouw. Vooral het maaisel uit de zomermaaibeurt is hiervoor te gebruiken. Hierin zitten de meeste voedingsstoffen. De resultaten en conclusies worden meegenomen in een vervolgotraject dat zich richt op alternatieve afvoeropties voor slootmaaisel.

Een discutabel punt zijn de kosten van deze maatregel. Het afvoeren van het maaisel is momenteel een verplichting van de boeren. Het ligt daarom niet voor de hand dat het waterschap alle kosten gaat vergoeden als de afvoer anders wordt geregeld. Dit zou een lastenverzwaring voor de ingezetenen betekenen. Toch blijkt uit de proef dat de kosteneffectiviteit van deze maatregel hoger ligt dan van diverse andere maatregelen. Dit rechtvaardigt een verdergaand onderzoek naar zowel de effecten als de praktische uitvoerbaarheid.

Mineralen- en sporebeheer

In het gebied van de Rietkreek is aanvullend op het mestbeleid gekeken naar mogelijkheden voor verdergaande optimalisatie van de mestgift: het mineralenbeheer. Onder deskundige begeleiding namen 17 akkerbouwbedrijven en zeven veehouderijen (ongeveer driekwart van het landbouw-areaal in het gebied) aan het project deel. Daarbij zijn door middel van het aanleggen van speciale velden demonstraties op het gebied van bemesting gegeven. Voor de agrariërs vormden die een overtuigend bewijs dat met minder mineralen en dus fosfaat en stikstof meer bedrijfsresultaat te behalen valt.

De mogelijkheden voor optimalisatie blijken zeer specifiek te zijn voor de verschillende bedrijven. Een uniforme opschaling van deze maatregel is daarom niet mogelijk. Een professionele begeleiding per bedrijf blijkt

Afb. 1: Natte bufferstrook.

ook voor nieuwe gebieden noodzakelijk. Na de afsluiting van het proefproject blijken de deelnemers niet automatisch door te gaan op de ingeslagen weg. Ook voor de toekomst blijkt in het proefgebied een ondersteuning nog noodzakelijk te zijn. In het proefproject vergoedde het waterschap de kosten van de begeleiding, om een eerste impuls te geven. De vraag rijst nu of de maatregel voldoende effectief is om de kosten te rechtvaardigen. Dit is niet makkelijk te beantwoorden. Uit de kwaliteitsmetingen in het gebied lijkt een lichte verbetering in de uitspoeling van stikstof op te treden, die in vergelijkbare poldergebieden niet is gemeten.

Actief Randenbeheer: individuele benadering werkt

Het Actief Randenbeheer Brabant is een reeds lang lopend project in Noord-Brabant. In de polder van de Rietkreek waren er echter geen deelnemers. Veel bedrijven hebben na extra informatieronden besloten alsnog mee te doen met het actief randenbeheer. Hierdoor is uiteindelijk 32 kilometer aangelegd en zijn bijna alle deelnemers overgestapt naar de regeling Actief Randenbeheer Brabant.

Binnen het beheergebied van Waterschap Brabantse Delta liggen, mede dankzij de intensieve benaderingswijze die ook in andere gebieden is toegepast, de meeste kilometers akkerranden van de provinciale regeling. Met de 800 kilometer akkerranden van de in totaal 8.000 kilometer sloten in beheer bij het waterschap is de top wel zo'n beetje bereikt. Het is een illusie te denken dat alle boeren mee zouden willen doen aan deze regeling.

Natte bufferstrook te nat

Alhoewel de boeren niet warm lopen voor de natte bufferstroken, leek deze maatregel op grond van literatuurstudies wel erg kansrijk voor stikstofreductie. Voldoende reden voor het waterschap een eerder aangelegde ecologische verbindingzone, die destijds als een natte bufferstrook is aangelegd, nader te onderzoeken. De inrichting van een natte bufferstrook is weergegeven in afbeelding 1. Het drainage water wordt opgevangen in een greppel, die niet in directe verbinding staat met de watergang. Het drainage water stroomt daardoor via de bufferstrook naar de watergang. De onderzochte bufferstrook had een breedte van vijf meter.

Het onderzoek is uitgevoerd door de Universiteit Utrecht. Opvallend resultaat is dat de bufferstrook effectief blijkt te zijn voor fosfaatreductie in plaats van stikstofreductie. Uit analyse van de resultaten komt naar voren dat in de onderzochte strook veel ijzerionen zitten. Dit verklaart het aanzienlijke fosfaatresultaat. Door de hoge kwelruimte krijgt het drainage water weinig kans in de bodem van de strook te filteren. Vandaar dat het onderdeel stikstof een matig resultaat laat zien. De natte bufferstrook blijkt te nat en te smal te zijn voor een goede denitrificatie.

Resultaat in volgende stroomgebiedsbeheerplan

Bij de aanvang van de gebiedsproeven is soms de suggestie gewekt dat we na vier jaar zwoegen goed zouden weten wat we aan maatregelen moeten nemen om een goede waterkwaliteit conform de Europese Kaderrichtlijn Water te bereiken. Dat blijkt een te hoge ambitie. Wel is een belangrijke stap vooruit gezet in de praktische toepasbaarheid van diverse maatregelen die zowel goed zijn voor het milieu als de bedrijfsvoering. Bovendien heeft het project geleid tot meer aandacht voor het onderzoeken en uitwerken van andere maatregelen. Zo zal zeer waarschijnlijk een proef uitgewerkt worden om anders om te gaan met maaiselspecie.

In de Rietkreek is inmiddels een vervolproject begonnen, gericht op reductie van bestrijdingsmiddelen. Tevens werkt Waterschap Brabantse Delta aan een nieuw gebiedsgericht project in de Molenbeek ten zuiden van Roosendaal. Er is een eerste wervingsbijeenkomst voor boeren geweest, waarbij al snel de voorwaarde werd gesteld dat ook Vlaanderen bij het project moet worden betrokken. Het waterschap is van plan om met Vlaanderen een gezamenlijke bronnenanalyse voor de Molenbeek op te stellen.

Victor van den Berg en Casper Lambregts
(Waterschap Brabantse Delta)

